MİMARLIK & PLANLAMA & TASARIMDA ARAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRMELER-I

Aralık 2022

Editörler

Doç. Dr. Gülbin ÇETİNKALE DEMİRKAN

Doç. Dr. Sertaç GÜNGÖR

gece kitaplığı

İmtiyaz Sahibi / Publisher • Yaşar Hız
Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • Eda Altunel
Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Gece Kitaplığı
Editörler / Edıtors • Doç. Dr. Gülbin ÇETİNKALE DEMİRKAN
Doç. Dr. Sertaç GÜNGÖR
Birinci Basım / First Edition • © Aralık 2022
ISBN • 978-625-430-569-6

© copyright
Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

The r ight to publish this book belongs to Gece Kitaplığı. Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission.

Gece Kitaplığı / Gece Publishing
Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak Ümit Apt. No: 22/A Çankaya / Ankara / TR
Telefon / Phone: +90 312 384 80 40
web: www.gecekitapligi.com
e-mail: gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume
Sertifika / Certificate No: 47083

Mimarlık & Planlama & Tasarımda Araştırma ve Değerlendirmeler-I

Aralık 2022

Editörler

Doç. Dr. Gülbin ÇETİNKALE DEMİRKAN
Doç. Dr. Sertaç GÜNGÖR

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

SÜRDÜRÜLEBİLİR MALZEME BAMBU VE ÖZELLİKLERİ

Didem BAYRAKTAR MARANGOZ, Özlem AYDIN 1

BÖLÜM 2

BAMBUNUN YAPI MALZEMESİ OLARAK HAZIRLANMASI

Didem BAYRAKTAR MARANGOZ, Özlem AYDIN 37

BÖLÜM 3

PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN TARİHİ VE KÜLTÜREL MEKAN AVLULARI

Şura YILDIRIM, Abdullah KELKİT 67

BÖLÜM 4

ÜRÜN TASARIMINDA KITSCH

Özden SEVGÜL 83

BÖLÜM 5

OSMANLI DÖNEMİ'NDE SELANİK (15. YY-18. YY)

Nur UMAR 99

BÖLÜM 6

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ YERLEŞKESİNİN BİYOTOP ALAN FAKTÖRÜ (BAF) YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Atakan Süha KARAYILMAZLAR, Berfin ŞENİK 131

BÖLÜM 7

KAR ROMANI METNİNDE MEKÂNSAL GÖSTERGE ÜZERİNE BİR İNCELEME:

Sema TOPALOĞLU, Nilgün KULOĞLU 145

BÖLÜM 8

DEĞİŞEN MALZEME / PERFORMANS BEKLENTİSİ-TEKNOLOJİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLE GELİŞEN ÇAĞDAŞ MALZEMELER

Sibel DEMİRARSLAN ***167***

BÖLÜM 9

ÇOCUK OYUN ALANLARI ARAŞTIRMALARIYLA ÇOCUK OYUN HAKKININ DESTEKLENMESİ

Zöhre POLAT ***191***

BÖLÜM 10

HAYVANLARIN KENT HAKKI ÜZERİNE

Osman ZEYBEK ***211***

BÖLÜM 11

İNSAN DOĞA ETKİLEŞİMİ İÇERİSİNDE BİYOFİLİK TASARIM

Gülbin ÇETİNKALE DEMİRKAN ***225***

BÖLÜM 10

HAYVANLARIN KENT HAKKI ÜZERİNE

Osman ZEYBEK[1]

1 Araş. Gör. Dr. Bursa Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, OrcID: 0000-0002-2752-407X

Giriş

Güncel arkeolojik araştırmalara göre, avcılık – toplayıcılık ile varlığını sürdüren insan türü, ilk olarak tapınaklar inşa etmiş, Neolitik Çağ'da Mezopotamya'daki verimli topraklarda yerleşik hayata geçmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan konut kavramı, en ilkel haliyle dört duvarı ve bir çatısı olan, özellikle geceleri insanlar uyurken onları hava koşulları ve tehlikeli hayvanlardan koruyan mütevazı barınaklar olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır. Konutların kimi zaman Çatalhöyük'te olduğu gibi yer altına da inşa edildiği de olmuştur. Güvenlik iç güdüsü ile başlayan bu süreç, zamanla mahremiyet ve eğlence gibi çeşitli ihtiyaçlarla bütünleşmiştir. Kentleşmenin temeli olarak başlayan konut unsuru zamanla çok katlı yapılara dönüşerek kentte sokak, cadde, mahalle gibi ünitelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

İlkel bir peyzajda varlığını sürdüren insanlar için hayvanlar hem tehlike hem besin hem de dayanışma unsuru olmuştur. Hatta Göbeklitepe ve Karahantepe gibi 11.000 – 12.000 yıl öncesinde inşa edilen tapınak komplekslerindeki hayvan figürleri, kimi hayvanların kutsal olarak nitelendirildiğine ya da tanrılaştırıldığına dair düşünceleri beraberinde getirmektedir. Smith'e (1998) göre, ilk olarak keçi, koyun, domuz gibi hayvanların gıda üretimi amacı ile, yaklaşık M. Ö. 8.000'li yıllarda evcilleştirilmiştir. M. Ö. 4.000'li yıllarda atların evcilleştirilmesi, insanların uzak mesafelere gidebilmesini sağlamış, göç, savaş, ticaret gibi olguların insan hayatındaki yerini daha önemli hale getirmiştir (Diamond 1999). Bulgulara göre insanların evcilleştirdiği en eski hayvan ise köpeklerdir. Paleolitik Çağ'ın sonlarında, yaklaşık 12.000 yıl önce uysal kurtların evcilleştirildikleri ve günümüzdeki köpek türlerinin atası olduğu düşünülmektedir. Köpekler insanlara avlanma ve korunma gibi son derece önemli hayatta kalma ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olmuştur. Wilson'a (2000) göre; kedilerin evcilleştirilmesi ise çok daha sonra, son 4.500 yılın içinde gerçekleşmiştir. Kediler, yerleşim yerlerinin büyümesi sonucu insanların gıda depolarını yağmalayan kemirgenlerin ve dolayısıyla onların taşıdığı salgın hastalıkların yok edilmesinde son derece önemli rol oynamışlardır. Evcilleştirilmiş kedilerin atası olduğu düşünülen *Felis sylvestris lybica* türünün 7.000 – 8.000 yıl önce evirildiği düşünülmektedir. Diğer yandan, 2004 yılında Kıbrıs'ta arkeolojik bir saha araştırması yürütülmekte iken bir kedi iskeleti bulunmuş ve yaklaşık 9.500 yıl öncesine ait olduğunu tespit edilmiştir. Kıbrıs'ta doğal olarak hiçbir kedi türünün bulunmaması, insanlar tarafından buraya taşındığı sonucunu doğurmakta, dolayısıyla kedilerin evcilleştirilmesinin çok daha eski dönemlere kadar uzanabildiği savını güçlendirmektedir. Antik Mısır Uygarlığında kediler kutsal yaratıklar olarak değer görmüş, zengin haneler, vefat eden kedilerini mumyalatmıştır. Bir hanenin kedisi vefat ettiğinde, yasta olduklarını belirtmek

amacıyla hane halkının kaşlarını tıraş etmeleri, bu konuda Antik Mısır dönemine ait önemli geleneklerden biridir.

Kuşkusuz hayvanlar, insan türünün varlığını sürdürmesinde son derece önemli bir yere sahiptir. Yerleşim yerleri büyüdükçe, bazı yabani hayvanlar evirilerek kente uyum sağlamış, bazıları da mümkün olduğunca kentten uzak durmayı seçmiştir. Tarih boyunca kente uyum sağlamış hayvanlara farklı kültürlerde farklı değerler atfedilmiştir.

Anadolu kültüründe sokak hayvanları

Ülgen'e (1994) göre, Türklerde şamanizme ait ritüellerde farklı kuş türlerinin kutsal bulunduğu bilinmektedir. Bu durum, Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra da değişmemiştir. Selçuklu Devleti'nin simgesi olan çift başlı kartal bunun en önemli göstergelerindendir. Osmanlı Devleti döneminde çoğunlukla kamusal yapıların yüksek cephelerinde, saçağa yakın minyatür kuş evleri yapıldığı görülmektedir. Özellikle camilerin güneye bakan duvarlarında görülen bu detay, kuşlara kedi ve yılan gibi avcılardan uzak bir barınak sağlamakla beraber kuş seslerinin ibadethanelerde yankılanmasını sağlayarak manevi pratikler sırasında tabiat ile kurulan bağı güçlendirdiği düşünülmektedir. Camilerin yanı sıra medrese, külliye, kütüphane, türbe, mektep gibi yapılarda da kuş evlerinin kullanıldığı görülmektedir. Müderrisoğlu (2009), ilk kuş evlerinin Anadolu Selçukluları döneminde, 11. yüzyıldan itibaren görüldüğünü belirtmektedir. Ürgüplü (2013), derlediği kaynaklara göre ilk kuş evi örneğinin Sivas'taki İzzettin Keykavus Şifahanesinde yer aldığını, Çolak (2019) ise ilk örneklerin Bursa'da bulunduğunu ifade etmektedir. Şekil 1'de Osmanlı Dönemi'ne ait kuş evlerinin fotoğrafları verilmiştir.

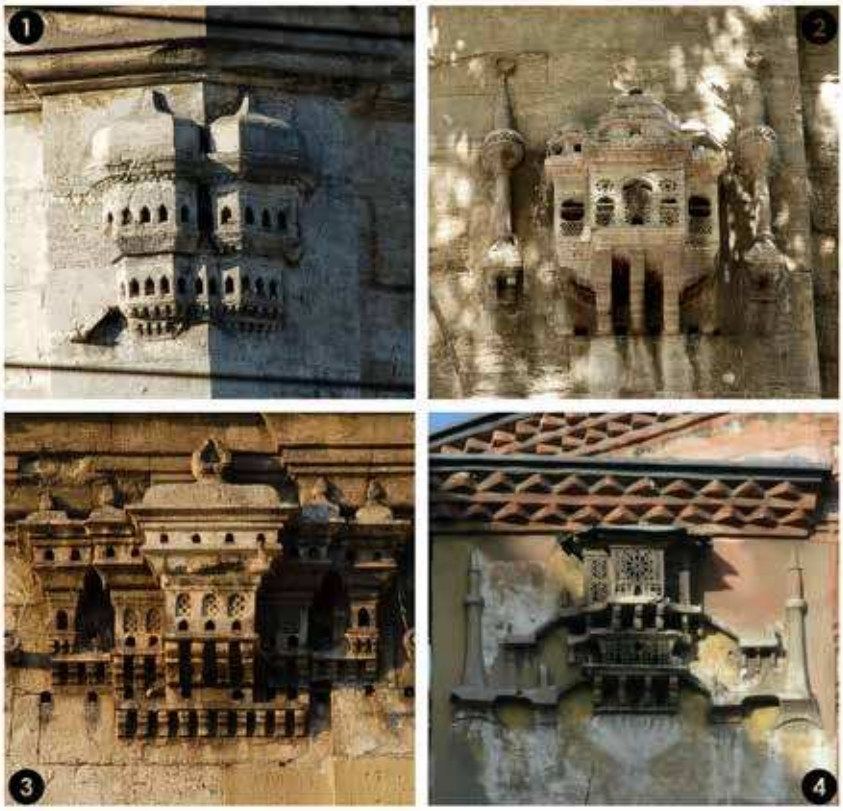

Şekil 1. Osmanlı Dönemi yapılarında kuş evleri (1: III. Selim ve III. Mustafa Türbesi, Laleli, İstanbul, 2: Yeni Valide Camii, Üsküdar, İstanbul, 3: Ayazma Camii, Üsküdar, İstanbul, 4: Seyyid Hasan Paşa Medresesi, Fatih, İstanbul)

İslam dinindeki hayvanlarla ilgili ayetler ve hadisler, halihazırda doğaya saygılı, benzer inanış ve davranışları olan Türkler tarafından benimsenmiştir. Osmanlı Devleti'nde sokak hayvanlarına bakmak amacı ile vakıflar kurulmuş, sokak hayvanları ile ilgilenen vakıf çalışanlarına "mancacı" ismi verilmiştir. Mancacılar sokak hayvanları ile ilgilendiği gibi, kış aylarında yoğun kar yağışı nedeni ile besine ulaşamayıp kent çeperlerine yaklaşan kurt ve ayı gibi vahşi hayvanların beslenmesini de takip etmişlerdir (Şekil 2). İstanbul ve Ödemiş'te, sakat leyleklere ilgilenmek amacı ile kurulan vakıflar asırlarca hizmet vermiştir. 19. yüzyılda Bursa'da, önceleri sadece sakat ve hasta leyleklerin, daha sonra tüm sokak hayvanlarının tedavi edildiği Gurabahane-i Laklakan, Dünya'nın ilk hayvan hastanesi olarak bilinmektedir. Sokak hayvanlarını koruma ve kollamanın önemli bir kültür pratiği olduğu bu dönemde, insanların vasiyetlerinde dahi sokak hayvanlarını düşündüğü görülmüştür. Örneğin,

Osmanlı arşivlerinde Koca Mustafa Paşa'nın, Şeyh Evhaddeddin Tekkesi'nde dağıtılmak üzere sokak kedileri için günde iki sırık ciğer vakfettiği vasiyetinde geçmektedir (Çolak, 2019).

Şekil 2. Osmanlı Devleti'nde mancacılar (URL 1).

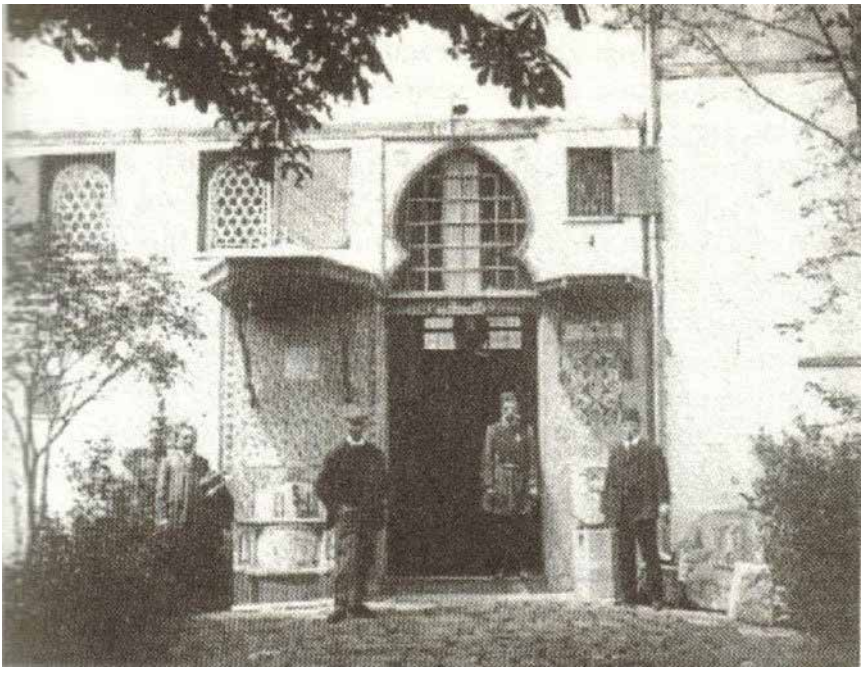

Şekil 3. Dünya'nın ilk hayvan hastanesi olarak bilinen Gurebahane-i Laklakan (URL 2).

Anadolu'nun kırsal bölgelerinde sıkça görülen uzun yalaklı çeşmeler, yaban hayvanlarının temiz suya ulaşmasını kolaylaştırmak için inşa edilmiştir. Aynı zamanda kent içinde kuşlar için kuş çeşmeleri ve selsebiller yapılmıştır.

Osmanlı Devleti döneminde sokak hayvanlarına yönelik pek çok olumlu kültürel detay bulunsa da 1910 yılında İstanbul'daki Sivriada'nın Hayırsızada olarak anılmasına neden olan bir toplu sokak hayvanı katliamı yaşanmıştır. Avrupa'da hızla gelişen kimya ve kozmetik sektöründe denek olarak sokak hayvanlarının kullanıldığı bilinmektedir. Fransızlar ile İstanbul'daki sokak köpekleri üzerine bir anlaşma yapılmış, ancak halk bu duruma karşı çıkmıştır. Tophane'de gemilerde bekletilen sokak köpeklerini bir baskın ile kurtaran halk, bu sefer askeri müdahale ile karşı karşıya kalmıştır. Tophane'de gemilerde bekletilen 80.000 köpek Sivriada'ya salınmış ve bakımlarına burada devam edilmiştir (Şekil 2). Bu süreç içinde Fransız hükümeti anlaşmadan vazgeçince köpekler kaderine terk edilmiş, açlık ve susuzluktan tamamı hayatını kaybetmiştir. Dönemin kayıtlarına göre, uzun süre Anadolu Yakası sahillerinden köpeklerin çığlıkları duyulmuş, akabindeki üç yıl boyunca koku nedeni ile sahiller kullanılamaz hale gelmiştir (Haytap 2022).

Şekil 2. 1910 yılında Sivriada'da kaderine terk edilen 80.000 sokak köpeği (Haytap 2022)

Kentleşme sürecinde sokak hayvanları

Bireysellik ve mülkiyet temelli bir anlayış ile evirilmekte olan kentleşme kavramı, neoliberal düzeni değiştirme gücüne sahip hale gelmiştir.

Mülkiyet hakkı ve kar odaklı mekânsal yatırımlar, neredeyse bütün diğer hak kavramlarını çiğneyip geçmektedir. Yine de insan hakları idealinde 60'lı yıllardan bu yana işçi, kadın, LGBTİ+ ve kimi etnik azınlıklar kolektif bir yaklaşımla bir araya gelerek varoluş haklarını kamusal alanlarda protesto etmişlerdir. Marjinal grupların kentlerde bir araya gelerek varlıklarını beyan ederek kolektif haklar için verdikleri mücadeleler kimi zaman önemli kazanımlarla sonuçlanmıştır. Peki, kolektif haklarını talep edemeyen hayvan özne, kent hakkı tanımının neresindedir?

Bu çalışma temel olarak, son zamanlarda kamuoyu tarafından sıkça tartışılan sokak hayvanlarını konu edinmektedir. İnsanların kent hakkı söyleminin paralelinde şekillenme potansiyeline dayanarak, sokak hayvanlarının kent hakkı tartışması üzerinden kentleşme tarihi özelinde hayvan hakları hareketleri ve bu simbiyotik yaşamın günümüzde evirildiği durum değerlendirilmiştir.

Hayvan hakları hareketi insan ve hayvanlar arasındaki ahlaki ve hukuki ayrışmayı kabul etmeyen, hayvanların mülk statüsünde görülmelerine karşı olan, kozmetik, gıda, ilaç ve eğlence sektörlerinde hayvanların kullanılmasına son vermeyi amaçlayan sosyal bir harekettir. Kronolojik olarak süreç ele alındığında, hayvan haklarına yönelik ilk girişim, 1970'li yılların başında Oxford Üniversitesi felsefe bölümü öğrencileri tarafından başlatılan çağdaş hayvan hakları hareketidir. Bu girişim kapsamında hayvanlara acıma neticesinde gösterilen şefkat hissinden ziyade, hayvanların bir birey olarak değerlendirilmeleri gerektiği savunulmuştur. Ryder (1970), bu hareket kapsamında "türcülük" terimini literatüre sokmuştur. 1992 yılında İsviçre'de hayvanların birey olarak tanınmasına yönelik anayasa değişikliği kabul edilmiştir. 1999 yılında Yeni Zelanda'da beş büyük maymun türüne temel haklar tanınmış, ilgili türlerin araştırma ve deneylerde kullanılması yasaklanmıştır. 2022 yılında Almanya, hayvan haklarına yönelik kapsamlı anayasal düzenlemeler yapmıştır. 2013'te Hindistan anayasasında tüm deniz memelileri "insan olmayan bireyler" şeklinde tanımlanmıştır. Bu girişimlerin akabinde, bugün pek çok ülkenin anayasasında hayvan haklarına yönelik düzenlemeler yapılmaktadır (Taylor 2001, Anonymous 2022a).

Almanya'da Hayvan Refahı Yasası (Tierschutzgesetz) 1972'de, İngiltere'de Yaban Hayatı ve Kırsal Kesimler Kanunu (Wildlife and Countryside Act) 1981'de, Yeni Zelanda'da Hayvan Refahı Kanunu 1999'da, ülkemizde ise Hayvanları Koruma Kanunu 2004'te yürürlüğe girmiştir. Hayvanlara eziyet etmek, Fransız Ceza Kanunu'na cezai hükümleri ile beraber suç unsuru olarak 1994'te eklenmiştir (Zeybek ve ark. 2021). 14 Temmuz 2021 tarihinde Resmî Gazete'de Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yayınlanmış ve hayvanlara karşı işlenen suçların cezalarına yönelik güncellemeler ve yeni maddeler eklenmiştir.

Jan Gehl (2019), İnsan İçin Kentler isimli kitabında insan odaklı kentsel tasarım ilkelerini antroposentrik yaklaşımlarla son derece başarılı örnekler üzerinden irdelerken, geri planda insan özneye atfedilen bir tür kibri de diri tutmaktadır. Önce insanların kentleri, daha sonra kentlerin insanları biçimlendirdiğini ifade eden Gehl, ilgili bölümlerde kent ekolojisine değinmiş, ancak kent faunasından, sokak hayvanlarından hiçbir bölümde bahsetmemiştir. Sadece insan özneye odaklanan hiçbir kent planının sürdürülemeyeceği aşikardır.

Ünlü kent sosyoloğu Robert Park, kent ve insan arasındaki ilişkiyi şöyle açıklamıştır: "Kent, insanın içinde yaşadığı dünyayı, arzularına daha uygun hale getirebilmek için verdiği çabaların en tutarlısı ve en başarılısıdır. Fakat insanların yarattığı bir dünya olan kent, aynı zamanda onun içinde yaşamaya mahkûm olduğu dünyadır. Böylece dolaylı olarak ve kendisini bekleyen görev hakkında net bir fikri olmaksızın, şehri inşa ederken insan kendini de yeniden inşa etmiştir" (1967). Park'ın savına göre kentler, aynı zamanda toplumun sosyal, kültürel, ekolojik ve ekonomik istek ve hassasiyetlerinin bir yansımasıdır. Ancak son yüz yıl içinde dramatik şekilde hızlanan ve yayılan kentleşme, nasıl, neden ve ne zaman olduğunu anlamamıza fırsat vermeyecek bir hızda insanları da değiştirmektedir. Kolektif benliğin kente yansımasından ziyade, kapital, liberal ve nihayetinde neoliberal politikalar aracılığı ile birkaç zengin şirketin şekillendirdiği kentler, insanların aidiyet duygusunu baltalamakta, onları kuralsızlık ve yabancılaşma hislerinin ortasında bırakmaktadır.

Kentleşme, daima sınıfsal bir olgu olagelmiştir. Günümüzde, neoliberalizmin salgın bir hastalık gibi yayılan bireyci ahlakı tarafından tehdit edilen kent kimliği, yurttaşlık, hemşerilik, aidiyet hislerinin zarar görmesinin yanı sıra tutarlı bir kentsel politika oluşturmak ve yürütmek de git gide güçleşmektedir. Bugün pek çok dünya ülkesinde kentler, siyasi kararların makro ölçekteki izlerini taşımak zorunda bırakılmakta ve insanların kent hakkı göz ardı edilmektedir.

Sınıfsal bir olgu olarak yerleşimi görünmez sınırlarla bölen ve parçalayan kentleşme süreci, sokak hayvanları için de benzer şekillerde işlemektedir. Sokaklar 2000'li yıllara kadar, halkın kaynaştığı, çocukların güvenle oyun oynayabildiği bir ortak alan olmuştur. Zamanla dışa kapalı, güvenlikli, çok konutlu sitelerin çoğalması sokak kültürünü ortadan kaldırdığı gibi, sokak hayvanları ile insanların etkileşimini de sınırlandırmıştır. Sokaklar tüm bu ekolojik-sosyal-kültürel ilişkilerden yavaş yavaş arınmış ve motorlu araçların baskın hale geldiği kamusal alanlara dönüşmüştür. Kimi belediyeler, bazı mahallelerdeki sokak kültürünü canlandırmak amacı ile yaya bölgeleri, bisiklet yolları, kaldırım boyunca tesis edilen kafe ve küçük marketler, çocukların güvenle vakit geçirebileceği cep parklar gibi donatı alanları oluşturmaktadır. Hatta bazı belediyelerde, kent

konseyi bünyesinde örgütlenmiş hayvan hakları çalışma grupları ya da ilgili dernekler sayesinde sokak hayvanların refahını gözeten bazı donatı elemanlarının hizmet sınırları içinde dağıtıldığı görülmektedir.

Bu donatılar bazı yerleşmelerde belediyeler, bazı yerleşmelerde ise yerel dernekler, kent konseyleri veya STK'lar tarafından sokaklara yerleştirilmektedir. Donatı elemanlarının genellikle barınmadan ziyade beslenme ihtiyacını karşılamaya yönelik olduğu görülmekle birlikte, son derece farklı tasarımlar ortaya çıkmıştır. Bu tarz uygulamaların kentlerde çoğalması, sokak hayvanlarının kent hakkı için elzem ve umut verici olsa da büyük bir çoğunluğunun sürdürülememesi, âtıl halde bırakılması, hayvanlara tanınan bu hakkın sadece mevcut yönetimin süreli bir kararı olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Şekil 3'te T. C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nde Afyonkarahisar'ın Sandıklı İlçesi'ne yerleştirilmiş donatı elemanı verilmiştir.

Bu tip örnekleri çoğaltmak mümkündür. İnternet aracılığı ile pek çok benzer ünitelere ulaşılabilmektedir. Ancak kimi örneklerde ise adeta bir akıl tutulması yaşanmaktadır. Yine Afyonkarahisar'ın Sandıklı İlçesi'nde sokak hayvanlarının beslenmesinde kullanılmak üzere beton elektrik direklerine iliştirilmiş 100 adet "bayat ekmek toplama üniteleri" bulunmaktadır (URL 2). Sandıklı Belediyesi tarafından hayata geçirilen "İnsaf et israf etme" sloganı ile kentin tüm cadde ve sokaklarına yerleştirilmiştir. Bu uygulama beraberinde yanıtı belirsiz birkaç pragmatik soruyu akıllara getirmektedir. Sokak hayvanları bayat ekmekle mi beslenmektedir? Bir ekmek açık havada bir tenekeye bırakıldığında ne kadar süre tazeliğini korumaktadır? Böyle bir beslenme sokak hayvanları için yeterli midir? Diyelim ki insanlar bayat ekmeklerini bu kutulara attı, kim, ne kadar süre aralıklar ile toplayacak? Taş gibi sertleşmiş ekmekler su ile mi yoksa süt ile mi yumuşatılacak? Peki ya küflenmiş ekmekler nasıl değerlendirilecek? Bayat ekmek toplama ünitelerinin çoğunun üstü açık, yağmur veya kar yağdığında ne yapılacak? İnsanlar içine çöp atarsa nasıl ayrıştırılacak? Sonu gelmeyen pek çok soruyu beraberinde getiren uygulama, bugün yerel halk tarafından çöp kutusu olarak kullanılmaktadır (Şekil 4).

Konya'nın ilçesi Akşehir Belediyesi de benzer bir mantıkla hareket etmektedir (Şekil 5). Şekil 6'da ise Bursa Görükle'de âtıl bırakılmış hayvan besleme ünitesi paylaşılmıştır.

Tüm dünya genelinde kentleşme sürecine bakıldığında, hayvanların karıştığı trafik kazalarında da artış gözlenmektedir. Gittikçe büyüyen kentler, daha geniş ve araçların daha hızlı seyrettiği yollara ihtiyaç duymaktadır. Kişi başına düşen motorlu araç sayısının artması da kentlerdeki trafik problemini daha çözümsüz bir noktaya taşımaktadır. Şehirlerarası yollarda ise, yine yol genişletme ve iyileştirme çalışmaları ile hız sınır-

ları yükseltilebilmektedir. Bu gibi nedenler ile kent içinde ve dışındaki yollarda hayvanların karıştığı trafik kazaları artmaktadır. Şehirlerarası yollar habitatları bölerken şehir içi yollar ise evcilleşmiş sokak hayvanları için en tehlikeli noktalara dönüşmektedir. Bursa Uludağ Üniversitesi kampüsü gibi kente nazaran küçük bir yerleşke içinde bile hız sınırı 45 km/s olmasına rağmen kampüs içi yollarda kaplumbağa, kirpi gibi çok hızlı hareket edemeyen hayvanların cesetleri görülebilmektedir. Buradaki en önemli husus, yolların hayvan hareketliliğini engelleyen en önemli yapı olmasıdır. Bu sorunu bertaraf etmenin tek yolu ise, yollar nedeni ile bölünen habitatları yeşil köprü, yeşil tünel gibi uygulamalar ile birleştirmektir (Zeybek ve ark. 2021). Diğer yandan, yenilebilir peyzajlar (edible landscape) yaklaşımı, kentsel açık ve yeşil alanların bir kısmının gıda olarak tüketilebilir ürünler üreten bitkiler ile tasarlanması gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşımın kentsel ekosistemi desteklediği hem insanların doğrudan faydalanabileceği hem de otçul kent hayvanlarının yaşam standardını artıracağı vurgulanmaktadır (Başay, 2018).

Şekil 3. Sandıklı'da bir sokak hayvanı besleme ünitesi.

Şekil 4. Sandıklı'da sokak hayvanlarını beslemek amacı ile bayat ekmek toplama üniteleri.

Şekil 5. Akşehir Belediyesi hayvan besleme noktasına yığılan bayat ekmekler (URL 2022).

Şekil 6. Bursa, Görükle'de bir donatı elemanı.

Aralık 2021 itibariyle Türkiye'deki 1390 belediyeden yalnızca 237'sinde hayvan barınağı bulunmaktadır. Belediyelerde istihdam edilen veteriner hekim sayısı ise 1500 civarındadır. Belediye barınaklarında küçük kafeslere kapatılan, yeterli ve dengeli bir şekilde beslenemeyen sokak hayvanlarının kimi zaman birbirini yediği ya da bakımsızlıktan hayatını kaybettiği de pek çok kez kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Bu konuda yakın zamanda en çok ses getiren tartışma Elâzığ Belediyesi'nin hayvan barınağına açılan davadır. Ardından, Kasım 2022'de Konya Büyükşehir Belediyesi ve Ankara Mamak Belediyesi'ne ait barınaklarda yaşanan hak ihlalleri Türkiye'nin gündemine oturmuştur. Türkiye'nin dört bir yanından baroların hayvan hakları komisyonuna üye avukatlar, söz konusu barınakları ve ilgili görüntüleri inceleyerek hak ihlallerini gerçekleştirenlerin gerekli cezaları alması için sürecin takipçisi olacağını vurgulamıştır. Türkiye'deki barınaklara ilişkin sorunların asla çözülememesi ve hep ben-

zer olayların gündeme gelmesi, hayvan barınaklarının planlama, tasarım ve yönetim aşamalarında ciddi sorunların olduğunu göstermektedir. Bu konu ile ilgili yeni politikaların geliştirilmesi gerektiği aşikardır.

Sonuç ve Tartışma

Sokak hayvanları ile yüzlerce yıldır paylaşılan kentler, çeşitli politikalar nedeni ile değişim göstermektedir. Sokak, kamusal alan, ortak alan gibi kullanımların evirildiği günümüzde sokak hayvanları ile insanların iletişimi de değişim göstermektedir. Kimi belediyeler ve dernekler sokak hayvanlarının beslenmesine yönelik donatı elemanları tasarlayıp kentin muhtelif yerlerinde kullanıma sunsa da bir süre sonra bu donatı elemanlarının bakımsızlıktan kullanılmaz hale geldiği görülmektedir. Dolayısı ile, sokak hayvanlarının mesuliyetini herhangi bir kuruma yüklemek son derece anlamsız olup iki tarafın da refahının sağlanması toplumsal sorumluluklara bağlıdır.

Diğer yandan, Avrupa kentlerinde sokak hayvanları kısırlaştırılarak ilgili sivil toplum kuruluşlarının tesis ettiği ve yönettiği barınaklarda yaşamlarını sürdürmektedir. Bu barınakların sunduğu yaşam standartları, Türkiye'deki barınakların sunduğundan çok daha ileridedir. Ülkemizdeki barınakların durumuna yönelik ciddi bir iyileştirme yapılmalı ve yönetim planı geliştirilmelidir. Aynı zamanda hayvanların şehir içi ve şehirlerarası yollar nedeni ile bölünen habitatlarının bütünlüğünün tekrar sağlanması amacı ile yaban hayatı geçitleri uygulanmalıdır.

Ancak, her şeyden önce, sokak hayvanlarına karşı etik altyapının eğitim sistemindeki çocuklara sağlıklı şekilde verilmesi gerekmektedir. Çünkü bu toplumsal bir sorundur ve bu sorunlara sahip olmayan yeni bir neslin gelmesi ile tamamen çözülmesi mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

Anonymous 2022a. Germany guaranties animal rights. Web Sitesi: http://edition.cnn.com/2002/WORLD/europe/06/21/germany.animals/index.html. Erişim Tarihi: 06.06.2022.

Başay, S. (2018). Edible Landscape. Recent Researches in Science and Landscape Management. Cambridge Scholars Publishing, ISBN: 978-1-5275-1087-6. p139 – 144.

Çolak, İ. (2019). Osmanlı Zamanının Mutlu Hayvanları. Zafer Dergisi – Bilim Araştırma Kültür Sanat Dergisi, Şubat, Sayı: 506, s40 – 44.

Diamond, J. 1999. Guns, Germs, and Steel. New York: Norton. ISBN: 978-0393317558. 480p.

Gehl, J. (2019). İnsan İçin Kentler. Koç Üniversitesi Yayınları: 229. ISBN: 9786057685551.

Müderrisoğlu, F. (2009). Kuşevleri; Şefkat Estetiği Kuşevleri. Ed. Mehmet Aycı. Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, s 149 – 169.

Park, R. (1967). On Social Control and Collective Behavior. Chicago University Press, 1967: 3.

Smith, B. D. 1998. The Emergence of Agriculture. New York: Scientific American Library. ISBN: 978-0716760306. 232p.

Taylor, R. 2001. A Step at a Time: New Zealand's Progress Toward Hominid Rights. Web Sitesi: https://web.archive.org/web/20130728153305/http://www.animallaw.info/journals/jo_pdf/lralvol_7p35.pdf. Erişim Tarihi: 06.06.2022.

URL 1. Web Sitesi: https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/osmanlida-hayvan-sevgisinin-bir-meslege-tezahuru-mancacilik. Erişim Tarihi: 11.11.2022.

URL 2. Web Sitesi: https://www.fikriyat.com/tarih/2017/10/04/dunyanin-ilk-hayvan-hastanesi-gurebahane-i-laklakan. Erişim Tarihi: 15.11.2022.

URL 3. Web sitesi: https://www.aksehirpostasi.com/aksehir-belediyesi-hayvan-besleme-noktalarini-bos-birakmiyor/15630/. Erişim Tarihi: 08.12.2022.

URL 4. Web Sitesi: https://sandikli.bel.tr/kamuoyunun-dikkatine/. Erişim Tarihi: 08.12.2022

Ülgen, A. (1994). Türk Mimarisinin Minyatür Yapıları: Kuş Evleri. Tarih ve Medeniyet, Eylül, Sayı: 7, s55 – 58.

Ürgüplü, G. (2013). Derin Ekoloji Bağlamında Kentte Sokak Hayvanlarıyla Birlikte Yaşamak Olgusunun İncelenmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Anabilim Dalı, Disiplinlerarası Kentsel Tasarım Programı basılmış yüksek lisans tezi 146s.

Wilson, E. O. 2000. Sociobiology: The New Synthesis (25th anniversary edition). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Zeybek, O., Keser, A. ve Yıldırım, Y. (2021). Hayvan Hakları ve Yaban Hayatı Geçitleri. Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi/Academia Journal of Nature and Human Sciences, 7(1), 2021: 84-104